

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені М.В. Остроградського
Полтавська державна аграрна академія

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНИ БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ

(16 квітня 2015 року)

Полтава-2015

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти імені М.В. Остроградського
Полтавська державна аграрна академія

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНИ БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ

(16 квітня 2015 року)

Полтава-2015

Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. М.В. Гриньової. — Полтава: Аструя, 2015. — 149 с.

У збірнику представлені результати досліджень, присвячені вивченню біорізноманіття тваринного і рослинного світу, його відтворення та охорони; екологічного стану навколишнього середовища та шляхів його оптимізації; впливу природних факторів на здоров'я людини; сучасних проблем методики викладання біології та еколого-валеологічного виховання в освітніх закладах.

Редакційна колегія:

Степаненко Микола Іванович — голова оргкомітету, доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (головний редактор); **Кравченко Любов Миколаївна** — доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Гриньова Марина Вікторівна** — доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (зам. головного редактора); **Цебржинський Олег Ігорович** — доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Закалошний Віктор Маркович** — кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Слюсар Микола Володимирович** — кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Попельних Віктор Васильович** — кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Коваль Андрій Анатолійович** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Паляниця Олександр Вікторович** — завідувач навчальної лабораторії кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Бажан Анатолій Григорович** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Корчан Наталія Олександрівна** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Новописьменний Сергій Анатолійович** — асистент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Друкується за ухвалою Вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 11 від 26.03.2015 р.)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

Комп'ютерне забезпечення: Коваль А.А., Паляниця О.В.

Рецензенти:

Опара Микола Миколайович — кандидат сільськогосподарських наук, професор, проректор з науково-педагогічної та наукової роботи Полтавської державної аграрної академії

Катрушов Олександр Васильович — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної гігієни, екології та охорони праці в галузі ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

ліджуваного періоду коливався в межах 39-67%, а у сіні – 40-65%. Виявлено, що він залежить від абіотичних та біотичних чинників, які впливають на тривалість вегетаційних періодів рослин.

Отже, при дослідженні участі кермеку замшевого у врожайності лучних фітоценозів околиць с. Омельник Кременчуцького району Полтавської області, виявлено, що у більшій частині обстежених ділянок частка досліджуваного виду складала у середньому близько половини всієї біомаси.

Література

1. Орлова Л.Д Біоекологічні особливості лучних фітоценозів Лівобережного Лісостепу України (продуктивність та раціональне використання): монографія / Л.Д. Орлова. – Полтава: ПНПУ іменв В.Г. Короленка, 2011. – 278 с.
2. Панкова Е.И. О диагностике солончаков. Почвоведение / Е.И. Панкова, И.А. Ямнова. — 1993. — № 10. — С. 28–38.
3. Полевой определитель почв / Под редакцией Н.И. Полупана, Б.С. Носка, В.П. Кузьмичева. — К.: Урожай, 1981 – 322 с.
4. Врожайність лучних фітоценозів Лівобережного лісостепу України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/biolog/47/5847-vrozhajnist-luchnix-fitocenoziv-livoberezhnogo-lisostepu-ukraini.html>
5. Поверхнєве поліпшення природних луків [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ua-referat.com/Поверхнєве_поліпшення_природних_луків.

ВИДОВА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ТА ЕКОЛОГІЧНА СТРУКТУРА СУДИННИХ РОСЛИН РІЧКИ ІЛЛІМКА

Астахова Л.Є.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Важливим компонентом водних екосистем є вищі водні рослини (ВВР), які є первинним продуцентом органічної речовини та відіграють важливу роль у колообігу речовин і енергії. Відома роль рослин у біотичному балансі, процесах формування якості води і біологічному режимі водойм [2].

Внаслідок антропогенного тиску у водних екосистемах відбуваються певні зміни, які не можуть не відобразитись на складі їх біоти. Тому вивчення флористичних комплексів водойм, зокрема судинних рослин, є актуальним, оскільки вони можуть слугувати індикаторами екологічного стану середовища.

Мета нашого дослідження полягала у вивченні видового складу та екологічної структури судинних рослин (СР) річки Іллімка в межах села Нові Велідники (Житомирська обл.). Річка Іллімка бере свій початок від лісових ярів південного схилу Словечансько-Овруцького кряжу і сягає у довжину близько 7 км. Вона протікає по системі розложистих балок з пологіми схилами. Русло її помірно звивисте, на деяких ділянках має пороги. В межах с. Нові Велідники ширина русла становить 2 м. Заплава річки в окремих ділянках заболочена.

При вивченні флори СР використано загальноприйнятий метод ма-

ршрутного флористичного обстеження прибережної зони та русла р. Іллімка.

Збирання, фіксування та камеральна обробка гербарного матеріалу також виконані за загальноприйнятими методиками [1]. Список видів СР складений на основі використання визначника [3]. Біоморфологічний аналіз виконаний за шкалою К. Раункієра [4]. Географічний аналіз здійснений на основі ботаніко-географічного районування Земної кулі, розробленого Г. Мойзелем [5].

У складі систематичної структури флори р. Іллімка виявлено 32 види СР, які належать до двох відділів (*Magnoliophyta* та *Equisetophyta*) та 19 родин (табл.1). З них найчисельнішою є родина *Poaceae*, яка налічує п'ять видів (15,6 %), що належать до прибережно-водних рослин. Трьома видами представлена родина *Syringaceae* (9,4%). Сім родин включають по два види (44 %) та десять родин представлені лише по одному виду, що становить 31 % від загальної кількості видів.

Таблиця 1

Видовий склад та екологічні групи судинних рослин річки Іллімка

№ п/п	Видова назва рослин	Родина	Життєва форма за Раункієром	Екологічна група рослин по відношенню до	
				світла	вологи
1.	Хвощ річковий (<i>Equisetum fluviatile</i> L.)	Хвощові (<i>Equisetaceae</i>)	Геофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
2.	Шоломниця списолиста (<i>Scutellaria hastifolia</i> L.)	Губоцвіті (<i>Lamiaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
3.	Вовконіг європейський (<i>Lycopus europaeus</i> L.)	Губоцвіті (<i>Lamiaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
4.	Вех широколистяний (<i>Sium latifolium</i> L.)	Зонтичні (<i>Apiaceae</i>)	Криптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
5.	Дудник лісовий (<i>Angelica silvestris</i> L.)	Зонтичні (<i>Apiaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
6.	Підмаренник прибережний (<i>Gallium rivale</i> Gris.)	Маренові (<i>Rubiaceae</i>)	Гемікриптофіт	Геліофіт	Гігрофіт
7.	Підмаренник болотний (<i>Galium palustre</i> L.)	Маренові (<i>Rubiaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
8.	Живокіст лікарський (<i>Symphitum</i>)	Шорстколисті (<i>Boraginaceae</i>)	Криптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт

	<i>officinale L.</i>)				
9.	Незабудка болотяна (<i>Miosotis palustris L.</i>)	Шорстколисті (<i>Boraginaceae</i>)	Гемікриптофіт	Геліофіт	Гігрофіт
10.	Жовтець отруйний (<i>Ranunculus sceleratus L.</i>)	Жовтецеві (<i>Ranunculaceae</i>)	Терофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
11.	Кушир занурений (<i>Ceratophyllum demersum L.</i>)	Куширові (<i>Ceratophyllaceae</i>)	Криптофіт	Тіньовитривала	Гідатофіт
12.	Вероніка джерельна (<i>Veronica anagallis-aquatica L.</i>)	Ранникові (<i>Scrophulariaceae</i>)	Гемікриптофіт	Геліофіт	Гігрофіт
13.	Пухирник звичайний (<i>Urticularia vulgaris L.</i>)	Пухирникові (<i>Lentibulariaceae</i>)	Криптофіт	Тіньовитривала	Гідрофіт
14.	Черета поникла (<i>Bidens cernua L.</i>)	Айстрові (<i>Asteraceae</i>)	Терофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
15.	Частуха подорожникова (<i>Alisma plantago-aquatica L.</i>)	Частухові (<i>Alismataceae</i>)	Гемікриптофіт	Геліофіт	Гігрофіт
16.	Елодея канадська (<i>Elodea canadensis Michx.</i>)	Жабурникові (<i>Hydrocharitaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гідатофіт
17.	Жабурник звичайний (<i>Hydrocharis morsus-ranae L.</i>)	Жабурникові (<i>Hydrocharitaceae</i>)	Терофіт	Тіньовитривала	Гідрофіт
18.	Рдесник плаваючий (<i>Potamogeton natans L.</i>)	Рдесникові (<i>Potamogetonaceae</i>)	Геофіт	Тіньовитривала	Гідатофіт
19.	Рдесник блискучий (<i>Potamogeton perfoliatus L.</i>)	Рдесникові (<i>Potamogetonaceae</i>)	Геофіт	Тіньовитривала	Гідатофіт
20.	Куга озера (<i>Scirpus lacustris L.</i>)	Осокові (<i>Cyperaceae</i>)	Геофіт	Геліофіт	Гігрофіт
21.	Ситняг болотний	Осокові (<i>Cyperaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт

	<i>(Eleocharis palustris L.)</i>				
22.	Осока гостра (<i>Carex acuta L.</i>)	Осокові (<i>Cyperaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
23.	Очерет звичайний (<i>Phragmites australis Cav.</i>)	Злакові (<i>Poaceae</i>)	Геофіт	Тіньовитривала	Гідрофіт
24.	Мітлиця собача (<i>Agrostis canina L.</i>)	Злакові (<i>Poaceae</i>)	Гемікриптофіт	Тіньовитривала	Гігрофіт
25.	Лепешняк великий (<i>Glyceria maxima L.</i>)	Злакові (<i>Poaceae</i>)	Гемікриптофіт	Геліофіт	Гігрофіт
26.	Лепешняк плаваючий (<i>Glyceria fluitans L.</i>)	Злакові (<i>Poaceae</i>)	Гемікриптофіт	Геліофіт	Гігрофіт
27.	Очеретянка звичайна (<i>Phalaroides arundinacea L.</i>)	Злакові (<i>Poaceae</i>)	Гемікриптофіт	Геліофіт	Гігрофіт
28.	Лепеха звичайна (<i>Acorus calamus L.</i>)	Ароїдні (<i>Araceae</i>)	Геофіт	Геліофіт	Гігрофіт
29.	Ряска мала (<i>Lemna minor L.</i>)	Ряскові (<i>Lemnaceae</i>)	Криптофіт	Тіньовитривала	Гідрофіт
30.	Рогіз вузьколистий (<i>Typha angustifolia L.</i>)	Рогозові (<i>Typhaceae</i>)	Геофіт	Геліофіт	Гігрофіт
31.	Рогіз широколистий (<i>Typha latifolia L.</i>)	Рогозові (<i>Typhaceae</i>)	Геофіт	Геліофіт	Гігрофіт
32.	Їжача голівка пряма (<i>Sparganium erectum L.</i>)	Їжачоголовкові (<i>Sparganiaceae</i>)	Геофіт	Геліофіт	Гігрофіт

У спектрі життєвих форм (за К. Раункієром) переважають гемікриптофіти -15 видів (47 %), тоді як на долю геофітів припадає 9 видів (28 %), криптофітів – 5 видів (16 %) і терофітів – 3 види (9 %). За типами ареалів відповідно до ботаніко-географічного районування земної кулі 12 видів (37,5 %) належать до плуризональних, 11 видів (34,4 %) - до борео-субмеридіональних, 4 види (12,5 %) – до температурно-меридіональних, 3 види (9,4 %) – до борео-меридіональних та 2 види (6,2 %) – до борео-температних. За регіональними ареалитипами домінують види з циркумполярним (11 видів, 34,4 %) та євроазіатським (9

видів, 28,1 %) типами ареалів. На долю космополітних (5 видів), європейських (4 види) і євросибірських видів (3 види) припадає 15,6, 12,5 та 9,4 % відповідно.

Література

1. Григора І.М., Якубенко Б.Є. Польовий практикум з ботаніки: Навчальний посібник. – К.: Арістей, 2005. – 256 с.
2. Мережо А.И. Влияние высших водных растений на качество воды //Гидробиол. журн. – 1980. – Т.26. – № 6. – С. 93-94.
3. Определитель высших растений Украины /Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
4. Чорна Г.А. Флора водойм і боліт Лісостепу України. Судинні рослини. – К.: Фітосоціоцентр, 2006. 184 с.
5. Meusel H., Jäger E., Weinert E. Vergleichende chorologie der Zentraleuropäischen Flora. – Jena, 1965. – 583 s.

АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ БРІОФЛОРИ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ М. МИКОЛАЄВА

Буряк Я.Ю., Комісар О.С.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Мохоподібні, як і інші рослини, чутливо реагують на зміни навколишнього середовища (вологи, світла, температури, хімічного та трофного складу субстрату), в тому числі викликані антропогенним впливом. Під дією антропогенного фактора на фітоценози, деякі види мохоподібних зникають, інші – пристосовуються завдяки своїм еколого-біологічним особливостям [1;3].

В результаті проведених нами досліджень було встановлено видовий склад бріофлори селітебних територій м. Миколаєва, в кількості 36 видів, які відносяться до 2 відділів, 3 класів, 9 порядків, 13 родин і 18 родів [2].

Серед проаналізованих мохоподібних селітебних територій переважають види з такою екологічною структурою, по відношенню до вологи (рис. 1):

- 56% (20 видів) мезоксерофіти (рослини, пристосовані до умов, дещо менш ніж середніх по запасах вологи в ґрунті);
- 22,4% (8 видів) ксерофіти (рослини сухих середовищ, здатні переносити тривалу посуху);
- 16% (6 видів) мезогігрофіти (рослини, що віддають перевагу місцеперебування із середньою вологістю);
- 5,6% (2 види) мезофіти (рослини, які пристосовані до проживання у середовищі з більш-менш достатнім, але не надмірним зволоженням).

За відношенням до освітлення (рис. 1) у мохоподібних переважають:

- геліофіти (світлолюбні рослини, що пристосовані до життя при повному сонячному освітленні), яких 58% (21 вид);
- геліосціофіти (види частково вимогливі до світла), менша кількість – 28% (10 видів);
- сціофіти (рослини, що живуть виключно в затемнених умо-